

УДК 322(477.51):274 «1960/1970»

Людмила Бабенкодоктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії України
Полтавського національного педагогічного університету

імені В.Г. Короленка

babenko_clio@ukr.net

ORCID : 0000-0001-6703-2689

АДМІНІСТРАТИВНІ І ПРАВОВІ ЗАСОБИ ВПЛИВУ ОРГАНІВ ВЛАДИ НА ПРОТЕСТАНТСЬКУ СПІЛЬНОТУ У 1960-1970-х РР. (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У статті на основі архівних документів розкриваються зміст, алгоритм та інструментарій політики органів влади в радянській Україні. Хронологічні рамки статті охоплюють 1960-1970-ті рр., на які припадають зміни у виборі соціального і правового інструментарію обмежень і заборон щодо протестантських громад. Вмотивовується територіальна локалізація дослідження у межах Чернігівської області на основі характеристики релігійної ситуації. Акцентовується увага на зростанні ролі адміністративних методів впливу на віруючих протестантських громад, інспірації внутрішніх конфліктогенних взаємин, які призводили до протиріч, розколів, невдоволення діяльністю очільників громад тощо. Один з пріоритетних складників проблеми – діяльність правоохоронних органів щодо припинення діяльності протестантських осередків Чернігівщини (співробітників Комітету державної безпеки, міліції, прокуратури). Наголошується, що правоохоронні органи виконували роль слухняного виконавця партійно-державних директивних розпоряджень, а органи держбезпеки часто ініціювали більш жорсткі й безкомпромісні методи силового тиску на протестантів. Показана роль уповноваженого у справах релігійних культів Чернігівщини, який виконував роль ретранслятора аналізу та оцінки загальної ситуації зі скорочення та ліквідації протестантських громад. Охарактеризовано конфесійний спектр протестантського середовища на Чернігівщині та особливості й динаміку руйнівного впливу на нього. Зокрема висвітлюються процеси у громадах євангельських християн-баптистів (ЄХБ), причини незгод у їхньому середовищі, розколу, переслідування прихильників Оргкомітету зі скликання з'їзду ЄХБ, створеного О. Прокоф'євим, Г. Крючковим, Г. Вінсом.

Ключові слова: протестантизм, євангельські християни-баптисти, Чернігівська область, О. Прокоф'єв, Г. Крючков, Г. Вінс.

Постановка проблеми. Період десталінізації в радянській історії суттєво не позначився позитивними змінами і тенденціями у релігійному житті. Замість очікуваних зрушень уже в кінці 1950-х рр. посилюється наступ на всі релігійні конфесії, зростає увага партійних органів до атеїстичної пропаганди. Не дивлячись на існування публічних виконавчих структур у вигляді Ради у справах Російської православної церкви і Ради у справах релігійних культів, які впливали на прийняття рішень про доцільність застосування, ступінь жорсткості конкретних методів і засобів протидії щодо релігійних конфесій та їх ієрархів на стадії їх розробки, правоохоронні органи зберігали за собою важливий сегмент повноважень. Разом з тим загальний акцент антирелігійної політики у публічному презентуванні був зміщений з репресивного складника як домінуючого на пропагандистський, яким опікувалися партійні органи. Методи витіснення з суспільного життя релігії та її інституцій набувають здебільшого адміністративного і профілактичного характеру. Хто був їх виконавцем? Як засвідчує вивчення документів та наукових досліджень сучасних українських істориків, виконавча влада спиралася, головним чином, на правоохоронні органи – центральні і місцеві структури Комітету державної безпеки, Міністерства внутрішніх справ, прокуратури.

© Л. Бабенко

Метою статті є актуалізація зазначеної проблеми, яка не втрачає своєї актуальності в умовах реальної поліконфесійності в Україні та вивчення історичного досвіду її формування. Адже поведінка окремих конфесій, зорієнтованих на компроміси з радянською державою задля збереження свого існування, перетворювала їх на предмет маніпуляцій з боку органів держбезпеки. З іншого боку, правоохоронні органи продовжували переслідування вірян тих релігійних осередків, котрі протестували проти утисків свободи совісті в радянських республіках. Тож з'ясовуються роль і форми участі правоохоронних органів у заходах влади, спрямованих на сепарацію релігійних осередків із суспільного життя та ізоляцію релігійного активу.

Останнім часом порушена тема знайшла висвітлення у працях дослідників – філософів-релігієзнавців та істориків, що звертаються до аналізу релігійного руху на колишньому радянському просторі. Розвиток державно-церковних відносин став предметом дослідження В. Барана [3], В. Войналовича [5], В. Пашенка [19]. Проблеми релігійного дисидентства в Україні й інших республіках, діяльність опозиційних течій в середовищі Російської православної церкви та протестантських громад розглядаються у працях Л. Алексеевої [1], О. Бажана, Ю. Данилюка [2], Ю. Вільхового та інших. Автори переважно акцентують увагу на дослідженні змісту політики комуністичної партії і держави щодо релігії, характеризуючи її як войовничо-атеїстичну. Разом з тим в основі статті лежать неопубліковані архівні джерела з фондів Галузевого державного архіву СБУ та Державного архіву Чернігівської області. Їх вивчення дозволило репрезентувати події, які висвітлюють закономірності й особливості релігійної ситуації в межах регіону в період нового етапу антирелігійної політики в Українській РСР.

Результати дослідження. Релігійна ситуація в Чернігівській області у досліджуваній період за оцінками органів влади виявилася досить напруженою порівняно з іншими областями Лівобережної України. Це було зумовлено низкою причин: концентрацією в місті й області значної кількості православних церков та монастирів у дореволюційний період, стійкими релігійними традиціями, що виявилися у дотриманні релігійної обрядовості, проявах високої релігійної свідомості, наявністю залишків підпілля ППЦ, домаганнях відкриття церков у різних населених пунктах тощо. На Чернігівщині також була досить чисельною мережа протестантських громад, серед яких домінували євангельські християни і баптисти. Навіть після великих зусиль влади з їх ліквідації на 1980 рік залишалось 76 громад [19, с. 82].

Чим була викликана гостра реакція радянської влади на діяльність громад євангельських християн і баптистів у повоєнний час? Традиційно на їхню адресу висувалися звинувачення у колаборації. У цілком таємному наказі НКДБ УРСР від 18 серпня 1945 року за підписом наркома С. Савченка вони трактувалися як «пронімецькі секти, які з перших днів окупації стали на бік активного пособництва». Наголошувалося, що їх молитовні будинки німці перетворили на «вогнища антирадянської агітації», а також підтримували «догмат про відмову зі зброєю в руках захищати Батьківщину» [9, арк. 104] Ще більш категорично нарком поставив вимогу вилучити у громад євангельських християн і баптистів печатки і штампи, виготовлені з санкції нацистської влади в період окупації України. Адже «сектантський актив, користуючись печаткою і штампами, в ряді випадків виготовляють собі особисті документи, за допомогою яких ухиляються від виконання військового обов'язку, а також проїзних документів для налагодження антирадянських зв'язків з сектантським підпіллям» [8, арк. 98, 99]. У 1944 році діяльність Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів та її уповноваженого в Україні Л. Андрєєва повністю контролювалася радянськими спецслужбами, про що свідчать документи. Так, у таємній директиві від 27 березня за підписом заступника наркома НКДБ Дроздецького передбачалося замість діючих у період окупації обласних рад ЄХБ «підібрати з середовища перевіреної агентури по сектантах, головним чином сектантських авторитетів, кандидатури на обласних уповноважених по євангельських християнах і баптистах» [7, арк. 87]. Але в окремих обласних управліннях НКДБ, як зазначалося в директиві, до кадрового питання «підійшли механічно, представивши в НКДБ УРСР кандидатури такі, що або не користувалися авторитетом серед сектантів, або людей, які не викликали довіри». Наприклад у Ворошиловградській області рекомендували агента «Милосердного», який взагалі належав до секти мальованців, а в Кіровоградській області рекомендований агент «Гончаров» – до п'ятдесятників-трясунів [7, арк. 88].

Щоб зробити менш помітною роль органів держбезпеки, у цій же директиві наказувалося: «Через уповноважених у справах релігійних культів при облрадах депутатів трудящих розпустити існуючі сектантські керівні центри як створені в період німецької окупації, так і після звільнення території, оголосивши про це керівництву цих центрів». Оперативникам належало «негайно приступити до вербування серед сектантських авторитетів, пресвітерів і проповідників, особливо об'єднань євангельських християн і баптистів, кваліфікованої агентури, яка володіє рейдовими можливостями і здатністю викривати нелегальні антирадянські сектантські формування». Підбір і

перевірка ймовірної агентури регулювалися спеціальним орієнтуванням 2-го управління НКДБ УРСР № 8180/2 [7, арк. 89]. Про досягнення компромісу між ВР ЄХБ й органами влади свідчить один з пунктів циркуляру НКДБ УРСР від 18 серпня 1945 року, який наголошував, що печатками можуть користуватися тільки перевірені обласні уповноважені ВР ЄХБ «згідно з нашим орієнтуванням № 8180 від 22.09.1944 р.» і дозволом Л. Андрєєва [8, арк. 99].

Відстежуванням і регулюванням релігійного руху в усіх областях займалися апарати уповноважених у справах РПЦ та релігійних культів. На ці посади здебільшого призначалися офіцери НКДБ–МДБ–КДБ, які мали досвід «спілкування» з віруючими та священнослужителями і переносили опановану методику на нову ділянку роботи. Спеціальні відділи органів держбезпеки, що займалися боротьбою з носіями релігійної ідеології, тісно співпрацювали з уповноваженими, отримували від них інформацію, яка передавалася в оперативну розробку, а нерідко й намагалися підмінити або контролювати їх. Про це йшлося в цілком таємній директиві НКВС – НКДБ СРСР від 7 червня 1945 року «Про створення Ради у справах РПЦ»: «Відомі випадки, коли деякі місцеві управління використовують інститут уповноважених для прикриття проведення агентурно-оперативних заходів по церковниках; беруть під свій контроль роботу уповноважених й іноді виконують їхні функції, без особливих підстав втручаються в їхні розпорядження і затримують виконання уповноваженими рішень ради» [6, арк. 288]. Поступово характер відносин органів, перед якими по суті стояла спільна мета, толерувався у бік взаєморозуміння. Володіння інформацією про зміни в настроях представників релігійних громад чи релігійній ситуації загалом означало негайну її передачу оперативникам. Наприклад, начальнику Управління КДБ в Чернігівській області 25 січня 1971 року уповноваженим направлялася довідка про поведінку виконувача обов'язків старшого пресвітера області Г. Ф. Списовського, а через кілька днів – «для ознайомлення і можливого використання» текст звернення від імені Комітету відновлення прав церков [17, арк. 83].

Виконавча влада для припинення небажаних акцій релігійного характеру спиралася на міліцію і прокуратуру, які мали пильнувати дотримання радянського законодавства в галузі релігії і санкціонувати застосування запобіжних заходів щодо представників різних конфесій.

Прикметно, що співробітники правоохоронних органів, за незначним винятком, не приховували неприязного ставлення до віруючих, особливо протестантів, не розуміли їхньої психології і часом щиро дивувалися відданості вірі. Як згадував Георгій Вінс, в одному з таборів на Північному Уралі, де він відбував покарання, начальник табору прямо йому заявив: «Краще, якби ти був злодієм чи вбивцею, ніж віруючим» [4, с.7].

Правоохоронні органи в області виконували роль силового механізму приведення в дію постанов і вказівок владних структур, удосконалюючи випробувані форми і методи діяльності. Постанови союзного та республіканського урядів, які стосувалися функціонування монастирів, оподаткування громадян і релігійних об'єднань, припинення паломництва до святих місць і, особливо, постанова Ради міністрів СРСР від 16 березня 1960 року «Про посилення контролю за виконанням законодавства про культу» з численними заборонами і застереженнями відкривали широкий простір для практики адміністрування. Так, прокурор Чернігівської області повідомляв завідувача віділом адміністративних органів обкому партії та начальника Управління КДБ про результати перевірки прокурором Новгород-Сіверського району «фактів злісного ухиляння від сплати податків сільгосппродуктами через релігійні переконання». Було порушено кримінальну справу за статтею 58 Кримінального кодексу УРСР на жительку села Біріно Уляну Бочок – «активну учасницю незареєстрованої баптистської секти». «Паразитичний спосіб життя» У. Бочок та її сім'ї став темою низки проведених прокурором лекцій у селах району [14, арк. 133, 134].

Найбільшу групу протестантів на Чернігівщині становили євангельські християни баптисти. Партійно-державне керівництво без волевиявлення віруючих здійснило штучне об'єднання різних течій ЄХБ, а в 1945 році ще й приєднання до них значної частини п'ятдесятників. Ця акція закономірно спровокувала наступні розколи в ЄХБ. Найбільш резонансний другий розкол відбувся у 1960 році після ухвалення Всесоюзною Радою ЄХБ «Нового положення ЄХБ» та секретного «Інструктивного листа старшим пресвітерам». Обидва документи створювалися під контролем органів держбезпеки, аби їх текст не можна було трактувати двозначно, на користь вірян. Зазначимо, що вони містили стільки заборон, що це дозволяло будь-які кроки віруючих кваліфікувати як порушення законодавства. Наприклад заборонялося проводити місіонерську діяльність, проповідувати за межами громад, а їх членам тільки в молитовному будинку, здійснювати взаємодопомогу між членами громад тощо.

Запорукою легального існування будь-якої релігійної громади була її реєстрація в органах влади. Ті з них, які відмовлялися грати за встановленими правилами, опинялися в числі переслідуваних. Один з циркулярних листів прямо вимагав: «Необхідно покінчити з усякими розмовами і тим більше «умовляннями», а категорично вимагати від керівників цих громад і груп

негайно припинити будь-яку діяльність» [11, арк. 2]. Іншим важливим напрямком роботи правоохоронних органів був пошук компрометуючих фактів або штучне створення ситуацій, які б уможливили зняття вже зареєстрованих громад і тим самим поставити їх поза законом. Щоб прискорити зняття з реєстрації громад ЄХБ, розроблялися типові для спецслужб комбінації і схеми їх розвалу. Зокрема щодо громади села Вертіївка Ніжинського району у 1962 році пропонувалося скористатися деякими розходженнями між віруючими і пресвітером Яковом Суярком, а також тим, що троє його синів у складі громади не перебувають. Старший з них навіть був членом комуністичної партії. При цьому будинок, у якому проживала вся родина Суярко, здавався в оренду під молитовний заклад. Намічені оперативні заходи співробітників чернігівського УКДБ передбачали: «1. Шляхом посилення індивідуальної роботи серед членів громади і виконавчого органу добитися виходу хоча б частини віруючих. 2. Справити відповідний вплив через синів Суярка, особливо члена КППРС, до розірвання договору на оренду приміщення під молитовний будинок. Іншого приміщення під молитовний будинок громада не знайде» (виділення наше – Л.Б.). Аналогічні заходи передбачалися щодо громади ЄХБ села Роїще Чернігівського району. Оперативники не сумнівалися в успіху спецоперації, а після її завершення залишалося «оформити зняття громад з реєстрації як такі, що розпалися самі» [11, арк. 3-4].

Особлива увага правоохоронних органів була прикута до прихильників Оргкомітету зі скликання з'їзду ЄХБ, так званих «ініціативників», утвореного О. Прокоф'євим, Г. Крючковим, Г. Вінсом. Цих опозиціонерів органи влади і пропаганда, а також керівництво ЄХБ називали розкольниками, незважаючи на їхнє заперечення подібних звинувачень. Після арешту О. Прокоф'єва Голова КДБ при Раді Міністрів УРСР В. Нікітченко у доповідній записці в ЦК компартії України від 2 червня 1962 року рекомендував використати його арешт і засудження для дискредитації «неофіційної течії в ЄХБ» [10, арк. 18].

На Чернігівщині підтримку Оргкомітету виявляли віруючі громад ЄХБ обласного центру, міста Прилуки, сіл Камка Щорського і Кам'янка Менського районів. Особливо турбувала владу чернігівська група «розкольників», яка налічувала більше 20 осіб і підтримувала постійні зв'язки з Оргкомітетом. Грубе втручання у внутрішні справи громади, яке було прямим порушенням прав людини та конституційної норми свободи совісті, викликало ряд скарг вірян упродовж 1964-1965 рр. на адресу керівників вищих союзних органів влади. У телеграмі від 13 січня 1965 року вказувалося, що «...уповноважений у справах релігійних культів за участі співробітників КДБ знімав пресвітерів і членів ради, обраних віруючими... Коли віруючі за нехристиянські вчинки вирішили відлучити старшого пресвітера області Щавлинського В. К., органи КДБ і прокуратури почали викликати всіх на тривалі допити з метою примирення з Щавлинським». Так, допит М. Д. Лайка тривав 8 годин поспіль. 20 грудня 1964 року працівники міліції зірвали зібрання віруючих. 18 грудня трапився інцидент з віруючим П. М. Куценком, на якого, як зазначають автори телеграми, був здійснений напад «невідомими цивільними особами під керівництвом співробітника КДБ, в присутності міліціонера Царика». На вимогу сідати в машину Куценко відмовився, але вже наступного дня на прохідній підприємства його заарештували. Під час обшуку помешкання П. Куценка згідно з приписом в ордері шукали начебто «крадені речі», але звісно ж, їх не було. Зате вилучили релігійну літературу, яка й стала компрометуючою доказовою базою. Заарештованого звинуватили у вчиненні опору правоохоронцям і погрозах на адресу дільничного міліціонера, що потягнуло за собою тюремне ув'язнення на один рік. Виклавши ці факти в телеграмі, віруючі закінчують її простим запитанням: «Яке відношення мають органи КДБ до того, що в Церкві відлучений невдовольняючий віруючих обласний пресвітер?» [12, арк. 45-46].

Авторам звернення звичайно була невідомою одна з настанов таємної директиви органам ВЧК за підписом Ф. Держинського 1921 року, яка давала чіткий алгоритм дій органам держбезпеки: «Користуватися у своїх цілях самим духовенством, особливо тим, яке посідає важливе службове у церковному житті становище, ...змушуючи їх під загрозою суворої відповідальності видавати щодо духовенства ті чи інші розпорядження, які можуть бути нам корисними» [20, арк. 25]. Очевидно Щавлинський був одним із тих, хто влаштував спецслужби. Одним із наслідків успішної тактики став відхід від своїх попередніх поглядів під впливом органів КДБ М. Д. Лайка, який «відкрито виступив з викриттям антидержавної діяльності оргкомітету» і, з урахуванням його авторитету серед віруючих області та всередині «розкольницької групи», він був призначений виконавцем обов'язків пресвітера області [13, арк. 18-19].

У наступній телеграмі на ім'я генерального прокурора Г. Руденка від 15 серпня 1965 року П. П. Черченко повідомляв, що під час здійснення обряду хрещення у громаді ЄХБ в м. Прилуки працівники міліції і дружинники, «грубо перервавши богослужіння, насильно кинувши всіх у машини, відвезли в міліцію, протримали до 17.00, відібрали у всіх Біблії», а іногородніх гостей під конвоєм відвезли на залізничний вокзал [13, арк. 74]. Уповноважений В. Лотоцький у відповіді на лист Ради у

справах релігійних культів по даній телеграмі коротко її спростовує: «Фактів беззаконня стосовно віруючих не встановлено» [13, арк. 103].

26 вересня цього ж року в Чернігові стався черговий конфлікт під час проведення вірянами ЄХБ «свята жнив», на якому були присутні приїжджі з Києва, Гомеля, Прилук, Кишинєва. Про цей захід безперечно було відомо чернігівським правоохоронцям і тому залучено до чергування більше, ніж звичайно, дружинників. Під час від'їзду гостей, зазначалося в наступній скарзі, «міліція, дружинники під керівництвом КДБ затримали відправку автобусів, на очах людей почали бити віруючих, викручувати руки, рвати одяг, брутально лаятися». Ці факти наводилися в телеграмах на ім'я генерального прокурора Г. Руденка, голови КДБ В. Семичастного, голови Президії Верховної ради СРСР А. Мікояна [13, арк. 110].

В інформації ж уповноваженого голові Ради у справах релігійних культів А. Пузіну події трактувалися інакше. Віруючим інкримінувалося звинувачення в хуліганстві, яке виявилось «у співах псалмів по дорозі до автовокзалу, незважаючи на заборону дружинників, які їх супроводжували». Жертвами зображувалися дружинники, на яких ніби то накинулися віруючі через зникнення якоїсь валізи (не виключена провокація – Л.Б.) і тепер «хуліганські дії розслідуються прокуратурою області з метою встановлення і притягнення винних до кримінальної відповідальності» [13, арк. 80].

Численні скарги віруючих змусили Президію Верховної Ради СРСР прийняти постанову «Про деякі факти порушення соціалістичної законності стосовно віруючих» від 2 січня 1965 року. Уповноважений по Чернігівській області В. Лотоцький у липні цього ж року інформував центр про перегляд кримінальних справ щодо притягнутих у 1962 році «керівників бузувірських сект» за статтю 209 КК УРСР. Він констатував, що мав місце лише один випадок невинуватого засудження Ріпкинським районним судом «віруючого баптиста Вороненка П. А., жителя с. Любеч» до заслання як «тунеядця» терміном на 2 роки і 6 місяців. Інформація завершувалася запевненням, що робота місцевих органів влади проводиться «у напрямку припинення розкольницького впливу на інші громади ЄХБ, на відмову від розкольницької діяльності через бесіди з окремими особами про шкоду їхньої діяльності, шляхом роз'яснення інформаційних матеріалів Ради в частині протизаконної діяльності оргкомітету» [15, арк. 32-33].

Проте профілактична робота і далі підмінялася каральними акціями і переслідуваннями, про що свідчать нові заяви і телеграми віруючих. У квітні 1972 року Б. І. Сенько знову надіслав заяву на адресу генпрокурора, Ради міністрів СРСР, Президії Верховної ради СРСР, Ради родичів в'язнів совісті. Уповноважений, як і раніше, вважав правомірними дії правоохоронців щодо так званих розкольників ЄХБ. Він покликався на складені міліцією протоколи про незаконні зібрання їхніх незареєстрованих громад. У направленій прокурору Чернігівської області довідці про діяльність «вожаків розкольників» С. Маховика, П. Буряка, М. Белашова, М. Барташа, в помешканнях яких була виявлена нелегальна література, уповноважений просить притягнути їх до кримінальної відповідальності. А вже у жовтні 1972 року стало відомо про засудження С. Маховика і М. Белашова до 3,5 років ув'язнення [15, арк. 116-117].

У 1976 році, аналізуючи релігійну ситуацію на Чернігівщині, уповноважений зазначає, що, попри всі зусилля, «сектантський рух розповсюджений по всій території області, особливо в Ічнянському, Козелецькому, Менському, Ніжинському, Куликівському районах та обласному центрі». «Секту ЄБХ» у Чернігові «вдалося вивести з підпілля в кількості 56 чоловік», а в 1975 році – зареєструвати. Однак «очевидно, що вони залишалися на старих позиціях», – констатував він [16, арк. 3, 17-18].

Отже, слід констатувати, що в Україні протестантські конфесії залишалися об'єктом антирелігійної політики радянської держави. Упродовж 1960–1970-х рр. у контексті посилення критики релігійного світогляду, обмежень щодо реалізації вірянами своїх релігійних потреб правоохоронні органи зберігали за собою всі важелі тиску на релігійні організації як у межах республіки, так і в областях. У Чернігівській області питома вага протестантських громад ЄХБ не становила очевидного домінування. Проте влада і правоохоронні органи чітко дотримувалися вимог директивних документів щодо скорочення і зведення нанівець їхньої мережі, запобігання зростання впливу представників ради церков ЄХБ, зберігаючи при цьому агентурно-оперативний вплив на внутрішнє життя і розстановку кадрів всередині релігійних організацій. Держава уникала прямих репресій, віддаючи перевагу пропаганді, профілактиці, адміністративним засобам впливу на вірян.

Джерела та література:

1. Алексеева, Л. М. (1992). *История инакомыслия в СССР. Новейший период*. Вильнюс; Москва.
2. Бажан, О. Г., Данилюк, Ю. З. (2000). *Випробування вірою. Боротьба за реалізацію прав і свобод віруючих в Україні в другій половині 1950-х – 1980-ті рр.* Київ.

3. Баран, В. (1995). Влада і церква: з історії взаємин у 1945–1965 роках. *Сучасність*, 5, 113-127.
4. Винс, Г. (1991). *Евангелие в узах*. Одесса: Р.Б.М.
5. Войналович, В. (2005). *Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940-1960-х років: політологічний дискурс*. Київ: Світогляд.
6. *Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі ГДА СБУ)*, ф. 9, спр. 17–СП.
7. *ГДА СБУ*, ф. 9, спр. 88.
8. *ГДА СБУ*, ф. 9, спр. 89, т. 1.
9. *ГДА СБУ*, ф. 9, спр. 89, т. 2.
10. *Державний архів Чернігівської області (далі ДАЧО)*, ф. 5166, оп. 2, спр. 1.
11. *ДАЧО*, ф. 5166, оп. 2, спр. 4.
12. *ДАЧО*, ф. 5166, оп. 2, спр. 14.
13. *ДАЧО*, ф. 5166, оп. 2, спр. 18.
14. *ДАЧО*, ф. 5166, оп. 3, спр. 5.
15. *ДАЧО*, ф. 5166, оп. 3, спр. 10.
16. *ДАЧО*, ф. 5166, оп. 3, спр. 24.
17. *ДАЧО*, ф. 5166, оп. 3, спр. 53.
18. Митрофанов, Г., протоиерей (2002). *История Русской православной церкви. 1900-1927*. Санкт-Петербург.
19. Пашченко, В. (1997). *Православ'я в новітній історії України*. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка.
20. *Центральний державний архів громадських об'єднань України*, ф. 1, оп. 24, спр. 5488.

References

1. Alekseeva, L. M. (1992). *Istoriia inakomyслиia v SSSR. Novejshii period [The history of dissent in the USSR. Newest period]*. Vilnius; Moskva [in Russian].
2. Bazhan, O. G., & Daniliuk, J. Z. (2000). *Vyprobuvannia viroju. Borotba za realizatsiju prav I svobod virujuchyh v Ukrajinі v druhiј polovyni 1950-h – 1980-h rr. [Test of faith. The struggle for the realization of the rights and freedoms of believers in Ukraine in the second half of the 1950s – 1980s]*. Kyiv [in Ukrainian].
3. Baran, V. (1995). Vlada I tserkva: z istorii vzaemyn u 1945-1965 rokah [Power and the Church: From the History of Relations in 1945–1965]. *Suchasnist [Modernity]*, 5, 113-127 [in Ukrainian].
4. Vince, Heorhi. (1991). *Jevangelie v uzah [Gospel in bonds]*. Odessa: R.B.M. [in Russian].
5. Vojnalovych, V. (2005). *Pattijno-derzhavna polityka shchodo relihii ta relihijnyh instytutsij v Ukrajinі 1940-1960-h rokiv: politolohichnyj dyskurs [Party and State Politics for Religious and Institutional Institutions in Ukraine 1940-1960s: Political Discourse]*. Kyiv: Svitogliad [in Ukrainian].
6. *Haluzevii derzhavnyi arhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy [Sectoral state archive of the Security Service of Ukraine] (dali HDA SBU)*, f. 9, file 17 –SP [in Ukrainian].
7. *HDA SBU*, f. 9, file 88 [in Ukrainian].
8. *HDA SBU*, f. 9, file 89, t. 1 [in Ukrainian].
9. *HDA SBU*, f. 9, file 89, t. 2 [in Ukrainian].
10. *Derzhavnyj arhiv Chernihiskoji oblasti [State Archives of Chernihiv region] (dali DACHO)*, f. 5166, in. 2, file 1 [in Ukrainian].
11. *DACHO*, f. 5166, in. 2, file 4 [in Ukrainian].
12. *DACHO*, f. 5166, in. 2, file 14 [in Ukrainian].
13. *DACHO*, f. 5166, in. 2, file 18 [in Ukrainian].
14. *DACHO*, f. 5166, in. 3, file 5 [in Ukrainian].
15. *DACHO*, f. 5166, in. 3, file 10 [in Ukrainian].
16. *DACHO*, f. 5166, in. 3, file 24 [in Ukrainian].
17. *DACHO*, f. 5166, in. 3, file 53 [in Ukrainian].
18. Mitrofanov, H. (2002)., protoirej. *Istoriia Russkoi pravoslavnoi tserkvi. 1900-1927 [History of the Russian Orthodox Church. 1900-1927]*. Sankt-Peterburg [in Russian].
19. Pashchenko, V. (1997). *Pravoslav'ia v novitnii istorii Ukrainy [Orthodoxy in the recent history of Ukraine]*. Poltava, PNPU imeni V.G. Korolenka [in Ukrainian].
20. *Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob'iednan Ukrainy [Central State Archive of Public Associations of Ukraine]*, f. 1, in. 24, file 5488 [in Ukrainian].

Ludmyla Babenko

ADMINISTRATIVE MEANS OF STATE AUTHORITIES INFLUENCE ON PROTESTANT COMMUNITY IN 1960 – 1970 YY. (BY THE EXAMPLE OF CHERNIHIV OBLAST)

The article opens, on the basis of archive documents, the content, the algorithm and instruments of state authorities' policy in Soviet Ukraine. Chronological frames of the article cover 1960-1970-th yy, during that period changes in choice of social and legal instruments for restrictions and bans concerning protestant communities took place. Territorial localization in Chernihiv oblast is motivated on the basis of regional religious situation characteristics. Main attention is accented on the rise of the role of administrative leverages of influence on religious protestant communities, internal conflicts inspiration which resulted in contradictions, splits, disapproval of communities' leaders activities etc. One of the main problems was the law enforcement bodies' activity in ensuring the Chernihiv oblast protestant centers shutdown (State Security Committee, militia, prosecution officers). The law enforcement bodies played a role of obedient executors of party-state directives. During this period rose the weight of law enforcement bodies prophylactic work. Militia and prosecution representatives took part in propaganda using the materials of judicial and investigation cases against the protestant confessions representatives. The plenipotentiary in Chernihiv oblast religious cults played the role of transponder of the analyses and assessment of the whole situation in the area of protestant communities shortening and liquidation. This article characterizes the Chernihiv oblast protestant confession spectrum and destructive influence dynamics. In particular it shows the processes in Evangelic Christian Baptist communities, the reasons of disagreements, split and persecution of the Organizational Committee on Evangelic Christian Baptist convention followers, founded by O. Prokofjev, H. Kriutchkov, H. Vince. The facts of citizens' liberty conscience right violation during that period are presented.

Key words: *Protestantism, Evangelic Christian Baptists, Chernihiv oblast, O. Prokofjev, H. Kriutchkov, H. Vince, State Security Committee.*